

Literatuur: tijdschriften

Agulhon, Maurice. *La 'statuomanie' et l'histoire.* – *Ethnologie française* 8 nr. 2-3 (1978) p. 145-172; 10 ill.

De auteur geeft een tussentijds verslag van zijn onderzoek naar de geschiedenis van het oprichten van standbeelden op straten en pleinen in Frankrijk in de negentiende en twintigste eeuw. Aan de hand van officiële uitspraken en meningen van voor- en tegenstanders stelt hij dat conservatieve regeringen alleen koningen en heiligen met een standbeeld eerden en afwijzend stonden tegenover beelden voor verdienstelijke burgers, en dat omgekeerd de politieke en maatschappelijke denkbeelden in de perioden na de revoluties van 1789, 1830 en 1870 het oprichten van standbeelden voor juist deze groep stimuleerden. Met voorbeelden uit de afzonderlijke tijdvakken illustreert hij deze stelling, en brengt hij enkele nuances aan: de revolutionaire oorsprong van het standbeeld raakte in de loop van de negentiende eeuw steeds meer op de achtergrond, en vanaf ca. 1840 worden ook vertegenwoordigers van kerk en staat weer met een beeld geëerd. In een afzonderlijke paragraaf besteedt hij aandacht aan de ontwikkeling van het standbeeld vanuit kunsthistorisch gezichtspunt. De mogelijke typen bronnen voor een onderzoek op landelijke schaal naar het oprichten van standbeelden vermeldt hij in een bijlage.

Almqvist, Bo. *The Irish folklore commission. Achievement and legacy.* – *Béaloideas* 45-47 (1977-1979) p. 6-26.

Beknopte geschiedenis van de Ierse volkskundecommissie.

Autenboer, Eugeen van. *Rederijkers en schutters in de branding van de 16e eeuw,* – *Noordgouw* 18 nr. 2-3 (1978) p. 85-106.

Een onderzoek naar de hervormingsgezinde invloeden binnen de schuttersgilden en rederijkerskamers in de Nederlanden in de zestiende eeuw. De schrijver geeft een overzicht van het optreden van de overheid tegen deze verenigingen: verboden op allerlei verdachte kunstuitingen, censuur, veroordelingen en schorsingen van leden. Hij beschrijft de in vele steden passieve houding van de verenigingen tijdens de beeldenstorm en de overheidsmaatregelen nadien (vele rederijkerskamers en sommige schuttersgilden werden opgeheven). Zijn conclusie is dat de houding van deze verenigingen tegenover de reformatie van plaats tot plaats verschilde.

Bakker, J. Zie: **Hoogendijk, D.W., C.C.J. Lans en J. Bakker.**

Baptist, J. *De heks van Viversel die niet verbrand werd (17e eeuw)*. – Limburg 58 (1979) p. 1–10.

Verslag, op grond van in het Rijksarchief te Hasselt berustende processtukken, van een proces wegens toverij uit 1636. De beschuldigde vrouw werd na een scherp verhoor vrijgesproken.

Bausinger, Hermann. *Max Lüthi zum 70. Geburtstag*. – Fabula 20 nr. 1–3 (1979) p. 1–7.

Karakteristiek van Lüthi's werk naar aanleiding van diens zeventigste verjaardag.

Becker, M.J. *The accuracy of oral tradition. Legends of Richard B. Seager, an American archaeologist in Crete*. – Indiana folklore 11 nr. 2 (1978) p. 175–191.

Over de Amerikaanse archeoloog R.B. Seager die van 1903–1925 op Kreta werkte, weet in 1973 iemand die Seager gedurende diens laatste twee levensjaren nog heeft meegemaakt, nog een twaalfstal verhalen te vertellen. De auteur laat zien dat inhoud en strekking van deze verhalen vrij aardig kloppen met de werkelijkheid.

Beetstra, W.T. *It libben by in greidboer om 1865*. – It Beaken 41 nr. 1–2 (1979) p. 115–121.

Beschrijving van de gang van zaken op een veeteeltbedrijf in Dijken (Fr.) gedurende één jaar. De beschrijving dateert uit 1910, maar geldt voor omstreeks 1865.

Beylen, J. van. *De versiering van Vlaamse vissersschepen in de 19e en 20e eeuw*. – Spiegel der Zeilvaart 3 nr. 5 (1979) p. 42–49; talrijke ill.

Van Beylen geeft een overzicht van verschillende vormen windwijzers en wimpels en van verschillende soorten geschilderde en houtgesneden versieringen op romp en tuigage van negentiende- en twintigste-eeuwse vissersschepen, zowel uit de Vlaamse kuststreek als uit het Vlaamse Scheldegebied. Daarnaast behandelt hij in het kort de symboliek van de siermotieven. Een uitvoeriger versie van dit artikel is verschenen in Mededelingen van de Marine Academie, Boek XXIII (1973–1975) p. 149–189. (Verkrijgbaar: Nationaal Scheepvaartmuseum, Steenplein 1, 2000 Antwerpen, België).

Bibliographie Max Lüthi. – Fabula 20 nr. 1–3 (1979) p. 277–284.

Bibliografie van boeken, tijdschriftartikelen en recensies van Max Lüthi.

Biervliet, Lori van. *Romantiek en bibliofilie in Vlaanderen. I: Uilenspiegel dringt door in de burgerlijke literatuur, Brugge 1835; II: Een Vlaamse Uilenspiegel van de Brugse archivaris Delepierre, 1840; III: Uilenspiegel van Knesselare wordt volkslektuur*. – Biekorf 79 (1979) p. 24–33, 111–121, 155–166; 5 ill.

De beide franstalige uitgaven van de avonturen van Tijn Uilenspiegel door de Brugse archivaris Joseph Octave Delepierre, de bibliofiele editie Brugge 1835 en de uitgave Brussel 1840 waarin Uilenspiegel wordt omgevormd tot een te Knesselare geboren Vlaming, vormen een belangrijke schakel in de West-Europese Uilenspiegel-traditie. Van Biervliet geeft een overzicht van de Uilenspiegel-bewerkingen en -vertalingen die naar aanleiding van deze edities in Engeland, Duitsland, Noord-Frankrijk, Vlaanderen en Nederland zijn verschenen.

Blok, Anton. *Achter de coulissen.* – De gids 140 (1977) p. 257–270.

Vanaf de zestiende eeuw is door veranderingen van affekten en gedragsstandaarden de scheiding tussen privé en openbaar leven steeds sterker geworden. Blok gaat na in hoeverre deze veranderingen door Huizinga (Herfsttij der middeleeuwen), Ariès (L'enfant et la famille sous l'ancien régime; Western attitudes towards death), Shorter (The making of the modern family), Foucault (Surveiller et punir), Elias (Über den Prozess der Zivilisation) en historici uit de Annales-groep zijn verklaard en op welke manier ze met andere maatschappelijke ontwikkelingen in verband zijn gebracht. De konklusie van Blok is dat Ariès, Shorter, Foucault en de historici uit de Annales-groep grotendeels voorbijgegaan zijn aan de wordingsgeschiedenis van de mentaliteitsveranderingen in de onderwerpen (resp. kind, dood, gezin en straf) die zij behandelen, en dat zij nauwelijks verbanden leggen met andere maatschappelijke ontwikkelingen die zich tegelijkertijd voordoen. Bij Huizinga is een aanzet te zien tot een brede benadering van de samenleving van de late middeleeuwen. Daarentegen heeft alleen Elias zich systematisch beziggehouden met het onderzoek naar het ontstaan van gedragskodes en affekten.

Blok, Anton. *Over de beroepen van de Bokkerijders in de landen van Overmaze.* – Ts. voor criminologie 20 nr. mei–aug. (1978) p. 154–175; 1 fig.

In dit artikel, gebaseerd op het eerder verschenen stuk *The Bokkerijder Bands (1726–1776); preliminary notes on brigandage in the Southern Netherlands (Amsterdam 1976)*, gaat Blok met name in op twee belangrijke aspecten die tot nu toe in de bestaande literatuur over de Bokkerijders niet aan de orde zijn gekomen: de specifieke beroepsstructuur van de Bokkerijders en de daarmee samenhangende machtsbronnen waarover ze konden beschikken. Blok onderzoekt deze aspecten in het ruimere kader van staatsvormingsprocessen en veranderingen in de plattelandseconomie die zich in de loop van de zeventiende en achttiende eeuw in dit deel van Europa hebben voltrokken.

Achtereenvolgens behandelt hij de perioden waarin de Bokkerijders optraden, het beeld van de Bokkerijders in de literatuur, hun herkomst en werkterrein, de sociale en economische structuur van de landen van Overmaze tijdens het ancien régime, de beroepsstructuur van de Bokkerijders (in meerderheid ambachtlieden en lieden betrokken bij het vervoer en handel in kleine waren). Tot slot stelt Blok dat de morele oordelen die in de literatuur over zowel bendeleden als de rechtsspraak in die tijd geveld worden, wel wat genuanceerder hadden mogen zijn.

Blok, A. *Wie waren de bokkerijders? Een dupliek.* – Ts. voor soc. gesch. 5 nr. 2 (1979) p. 168–200; 1 krt., 1 tab., 2 ill.

Scherpe kritiek op twee artikelen over de bokkerijders van Th.L.M. Engelen (zie elders in dit nummer), die zich volgens Blok baseert op stereotype opvattingen en bronnen uit de tweede hand. Op overtuigende wijze laat Blok zien dat de bokkerijders niet uit de verpauperde boerenbevolking afkomstig waren zoals Engelen beweert, maar dat ze voor eerbare burgers (merendeels ambachtlieden en handelaars) doorgingen die door hun directe omgeving niet als bokkerijders herkend werden. Evenmin waren het achtenswaardige bandieten die bewonderd werden omdat ze de armen zouden ontzien. Verder is er een rechtshistorisch onderzoek nodig naar de strafrechtspleging uit die tijd om Engelens afkeuring van de toen heersende rechtsspraak te rechtvaardigen en om de beweerde onbetrouwbaarheid van de gerechtstukken te toetsen.

Bošković-Stulli, Maja. *Zeitungen, Fernsehen, mündliches Erzählen in der Stadt Zagreb.* – Fabula 20 nr. 1-3 (1979) p. 8-17.

De rol van de massamedia in de verbreiding van enkele moderne, internationaal bekende verhalen.

Breuker, Ph.H. *Fryske almenakken foar 1850 (II). Bibliografy.* – De Vrije Fries 59 (1979) p. 93-107.

Brockpähler, Renate. *Signalhorn, 'Riete', Adventshorn. Volkstümliche Blasinstrumente in Westfalen.* – Rhein.-westf. Zs. f. Volksk. 24 nr. 1-4 (1978) p. 30-77; afb.

Aan de hand van bronnenmateriaal uit het Archiv für westfälische Volkskunde te Münster probeert schrijfster een zo volledig mogelijk beeld te geven van verspreiding, gebruik, constructie en benamingen van de in de titel genoemde instrumenten. Ze werden tot in de twintigste eeuw op het boerenbedrijf gebruikt om elkaar berichten door te geven en ook om 's avonds ter verpozing op te spelen. Over het adventsblazen wordt opgemerkt, dat het zijn oorsprong vindt in het spelen van de herders bij de voorstelling van het kerstgebeuren in de kerk. Dat het midwinterhoornblazen, zoals in veel literatuur wordt beweerd, de functie zou hebben(gehad) boze geesten te verdrijven, wordt door de plaatselijke bronnen niet bevestigd. Tegenwoordig vindt een herleving van het blazen plaats, waarbij de oorspronkelijke functie is vervangen door het wedstrijdblazen.

Verboden omtrent het gebruik van de hoorns zijn vooral uit de achttiende eeuw bekend, zowel wat het spelen in de kerk betreft als soms ook het spelen in de open lucht.

Brouwers, J. *Gastronomie in de Abdij van Hocht (18e eeuw).* – Limburg 58 (1979) p. 11-29.

Gegevens over de voeding en de drank, de verlichting en verwarming in drie reeksen rekeningen uit de achttiende eeuw van de adellijke abdij van Hocht in Lanaken.

Brückner, Wolfgang. *Erneuerung als selektive Tradition. Kontinuitätsfragen im 16. und 17. Jahrhundert aus dem Bereich der konfessionellen Kultur.* [In:] Der Übergang zur Neuzeit und die Wirkung von Traditionen. Göttingen 1978, Vandenhoeck & Ruprecht, p. 55-78.

Brückner relateert met enkele voorbeelden uit de kerkbouw, de iconografie en de stichtelijke lectuur de gangbare gewoonte om een grens te trekken tussen middeleeuwen en nieuwe tijd. Uit zijn voorbeelden blijkt het doorwerken van middeleeuwse culturele waarden zowel in de protestantse als in de katholieke cultuur van de zestiende en zeventiende eeuw. Van een duidelijke breuk kan men pas spreken in de loop van de achttiende en het begin van de negentiende eeuw. Het artikel is voorgelezen op een congres over vernieuwing en continuïteit, georganiseerd door de Joachim Jungius-Gesellschaft der Wissenschaften in Hamburg in 1977, onder voorzitterschap van Wolfgang Harms. Behalve de lezing van Brückner zijn in het congresverslag ook afgedrukt de lezingen van *Werner Beierwaltes* (Subjektivität, Schöpfung, Freiheit. Die Philosophie der Renaissance zwischen Tradition und neuzeitlichem Bewusstsein), *Notker Hammerstein* (Bildungsgeschichtliche Traditionszusammenhänge zwischen Mittelalter und Neuzeit), *Jörn Henning Wolf* (Medizin im Widerstreit von Traditionsgebundenheit und Reformbestrebungen am Beginn der Neuzeit), *Guido Jüttner* (Alchemie

und Sympathielehre in der Therapie der frühen Neuzeit), en *Kurt-Victor Selge* (Die Wirkung mittelalterlicher Traditionen in der Herausbildung der reformatorischen Gewissheitsfrage).

Brückner, Wolfgang. 'Narrativistik'. *Versuch einer Kenntnisnahme theologischer Erzählforschung*. – Fabula 20 nr. 1–3 (1979) p. 18–33.

Brückner pleit voor een betere communicatie tussen bijbelexegeten en volkskundigen op het terrein van het volksverhaalonderzoek.

Brunt, Lodewijk. *Naar een historiserende antropologie van Europa*. Bespreking van 3 'Papers on European and Mediterranean Societies'. – Amsterdams sociologisch tijdschrift 3 nr. 2 (1976) p. 226–231.

Brunt vindt dat het een goede zaak is dat er in het antropologisch onderzoek historische diepte wordt aangebracht. Hij constateert dat de laatste tijd ook in Nederland sociologen en antropologen een grotere belangstelling gaan tonen voor historische studies en problemen van sociaal-historische aard, waarbij voor een aantal de invloed van Norbert Elias duidelijk aanwijsbaar is. Sommige onderzoekers richten zich op de bestudering van de plaats van keuterboeren in processen van natievorming in Europa, een terrein waar de integratie van verschillende sociale wetenschappen het meest duidelijk is. Als goed voorbeeld van deze richting in de antropologie noemt Brunt het in de serie *Papers on European and Mediterranean Societies* verschenen opstel van A. Blok, *The Bokkerijders Bands, 1726–1776* (Amsterdam 1975) (zie VB 2,1 (1976) p. 33–34). Dit is de neerslag van een onderzoek naar de achtergronden van boerenbewegingen, opstanden en banditisme in Nederland, en bevat aanwijzingen voor de uitgangspunten voor een historiserende antropologie.

Buck, Anne. *Dress as a social record*. – Folklife 14 (1976) p. 6–26.

Behalve dat het kledingstuk zelf een belangrijke bron is voor de kledinggewoonten, is het ook een indicatie voor sociale verschillen. Aan de hand van veel geschreven bronnen schetst Anne Buck de verschuiving van kledinggewoonten in Engeland van het einde van de achttiende tot het begin van de twintigste eeuw.

Büch, Boudewijn. *Proeve van een inleiding tot het drug- en medicijngebruik in het 19e-eeuwse Nederland*. – De Negentiende Eeuw. Documentatieblad; 1 nr. 2 (1977) p. 66–76.

Enkele opmerkingen over het gebruik van o.a. alcohol, koffie, thee, haschisch, opium en het parfumsnuiven in Nederland in de negentiende eeuw. De auteur heeft gebruik gemaakt van vermeldingen hierover in o.a. brieven en dagboeken van en biografieën over literatoren (o.a. Bilderdijk, Van Deyssel), toenmalige regeringspublicaties en literatuur over het onderwerp. Hij wijst op de overeenkomsten en verschillen in het gebruik van deze genotmiddelen met enkele andere Europese landen, en op de verschillen tussen de negentiende en twintigste eeuw in de samenstelling van de stoffen, en de wijze en mate van innemen.

Colin, E., en S. Top. *De Aarschotse marktzanger Hubert Geens vertelt.* – *Volkskunde* 79 nr. 4 (1978) p. 320–331.

Gegevens uit een interview met een van de laatste Belgische marktzangers, werkzaam in de periode 1940–1951, over het marktzingen en wat daarbij een rol speelde: requisieten, kleding, publiek, soorten markten, collega's, concurrenten, overheid en liedblaadjes.

Collen, J. *Het traditioneel gebruik van jenever bij 'eten en drinken' in de Hasseltse regio.* – *De Tijdspiegel* 34 nr. 2–3 (1979) p. 3–16; 5 tek.

Collen gaat in op het historisch verband tussen brandewijn en jenever, op de ontwikkeling van jenever van geneesmiddel tot volksdrank, op de consumptie van jenever en de gelegenheden waarbij het wordt gebruikt in de omgeving van het Belgische Hasselt en op de verschillende bitters die op basis van jenever bereid zijn.

Dégh, Linda, and Andrew Vázsonyi. *Magic for sale: Märchen and legend in TV advertising.* – *Fabula* 20 nr. 1–3 (1979) p. 47–68.

De televisiereclamespots vertonen qua inhoud en structuur veel overeenkomst met sprookjes en sagen.

Diederiks, H.A. en R.C. van Eyck. *Twee Leidse volksbuurten in de dertiger jaren. Een vergelijkend onderzoek met behulp van 'oral history'.* – *Holland* 11 nr. 5 (1979) p. 274–296.

Het artikel is de neerslag van een onderzoek in 1978 door studenten in de geschiedenis van de Leidse Universiteit naar de verschillen in levensstijl in twee Leidse volksbuurten in de jaren dertig: de uit de zeventiende eeuw stammende, gedeeltelijk verkrotte Haver- en Gortbuurt en de toen moderne Kooibuurt. Zij hebben een aantal vroegere bewoners gevraagd naar hun gemeenschapsgevoel, hun houding tegenover werkloosheid, onderwijs, poffen, de rol van de moeder, vrouwenarbeid in die jaren. Opmerkelijk is dat ze daarbij uitgaan van vooronderstellingen en van een structuralistische tweedeling, waaraan ze vervolgens de uitspraken van hun zegspersonen toetsen, een methode die men van sociologen of antropologen, maar niet van historici zou verwachten. Hun conclusies zijn daarentegen weer voorzichtig en genuanceerd. Ze zien wel verschillen, zoals een ogenschijnlijk wat groter gemeenschapsgevoel in de oude buurt dat zich uit in de betekenis voor de buurt van huwelijksfeesten (terwijl in de moderne buurt de verenigingsfeesten de belangrijkste zijn), maar ook overeenkomsten, en ze trekken in twijfel of de 'buurt' in tegenstelling tot bijvoorbeeld straat of huizenblok wel een goed uitgangspunt was. Bovendien maken ze terecht een kritische opmerking over het gebruik van interviews voor het vergaren van objectieve informatie.

Dorson, Richard M. *Team fieldwork in Northwest Indiana.* – *Fabula* 20 nr. 1–3 (1979) p. 69–78.

Dorson doet verslag van zijn indrukken en ervaringen, opgedaan tijdens veldwerk in teamverband in een industriegebied.

Doyle, Charles Clay. *Roaming cannibals and vanishing corpses.* – Indiana folklore 11 nr. 2 (1978) p. 133–139.

Doyle bespreekt enkele verhalen die lijken op het verhaal over het gestolen lijk van de grootmoeder.

Emmerich, Brigitte. *Muth, Muth! Franken . . . Die kursächsische Liedverbotsliste von 1802.* Ein Beitrag zu den Liedverbotten nach der Französischen Revolution: – Jb. f. Volksk. und Kulturgesch. 21 (N.F. 6) (1978) p. 77–107.

In het Staatsarchief van Dresden bevinden zich een lijst met titels van in Duitsland na de Franse Revolutie verboden volksliederen, een lijst van toegestane liederen, een lijst met opmerkingen betreffende de censuur en nog een aantal stukken die op de lijst met verboden liederen betrekking hebben. Veel teksten van de genoemde liederen zijn terug te vinden in de Deutsche Staatsbibliothek te Berlijn. Dit geheel levert interessante gegevens op betreffende ontstaan en herkomst van liederen, verbreiding, censuurvoorschriften en straffen tegen makers en verspreiders evenals directe en indirecte Franse invloeden. Met behulp van deze gegevens is het de schrijfster mogelijk een veel beter inzicht te verschaffen in de sociaal-kritische functie van de genoemde liederen dan de tekst alleen zou kunnen geven. Aan de hand van voorbeelden maakt zij duidelijk hoe onder het mom van 'morele schadelijkheid' allerlei politieke en sociale verhoudingen en misstanden uit de publiciteit werden gehouden.

Engelen, Theo. *De bokkerijders. Banditisme tijdens het Ancien Régime II. Een repliek.* – Ts. voor soc. gesch. 5 nr. 2 (1979) p. 160–167.

Kritische opmerkingen bij een artikel van Blok over de bokkerijders in het Ts. voor criminologie van mei–augustus 1978 (zie elders in dit nummer). Bloks conclusie dat de bokkerijders voornamelijk uit de groep van de ambachtslieden voortkwamen, berust op een verkeerde interpretatie van achttiende-eeuwse gerechtsstukken. In de achttiende eeuw verviel in heel Europa een groot deel van de landbouwbevolking tot bezitloos proletariaat. Sociaal banditisme was een vrijwel overal aanwezig verschijnsel.

Engelen, Th.L.M. *De bokkerijders.* – Spiegel Historiae 14 nr. 3 (1979) p. 135–141.

Engelen geeft een kritische visie op de bestaande opvattingen over de bokkerijders. Volgens hem wijzen historische gegevens er op dat zwerfende bendes dieven niet alleen in de achttiende eeuw in Limburg voorkwamen maar al vanaf de zestiende eeuw in geheel Europa optraden. Hij wil het ontstaan van de bokkerijders verklaren uit de slechte economische situatie in West-Europa in deze periode, die velen tot diefstal dwong. De vele verhalen over bokkerijders waren niet zozeer te danken aan de omvang en de hoeveelheid van hun misdaden (meestal ging het om kleine inbraken), als wel aan de talrijke geruchtmakende terechtstellingen door de overheid uitgevoerd, die in de bendes een revolutionaire beweging zag, aldus Engelen. Een uitvoeriger versie van dit artikel is verschenen in het Tijdschrift voor Sociale Geschiedenis nr. 8 (1977) p. 169–196.

Eyck, R.C. van. Zie: **Diederiks, H.A. en R.C. van Eyck.**

Fransen, Theo. *Karneval in einer niederländischen Kleinstadt.* Rhein. Jb. f. Volksk. 23 (1978) p. 149-175.

In 1975 zijn 600 vragenlijsten verzonden aan Venloërs, geselecteerd met behulp van een representatieve steekproef. De bedoeling van de vragenlijst was nauwkeurige gegevens te krijgen over het gedrag van de carnavalsvierder in de afgelopen vijf jaar. In het artikel wordt een samenvatting gegeven over de deelname en de houding van de verschillende sociale groepen en wordt gepoogd een psychologisch portret te geven van de carnavalsvierder.

Friess-Reimann, Hildegard. *Fastnachtumzüge in Rheinhessen im 19. und 20. Jahrhundert.* – Rhein. Jb. f. Volksk. 23 (1978) p. 125-136.

Schetsmatige beschrijving van de wisselende populariteit en de organisatie van de carnavalsoptochten in Rheinhessen van ca. 1840 tot 1977.

Geary, Patrick. *L'humiliation des saints.* – Annales 34 nr. 1 (1979) p. 27-42; 1 tek.

Monniken en lijfeigenen beschikten in Frankrijk in de elfde en twaalfde eeuw over slechts één middel om conflicten met de adel in hun voordeel te doen beslissen: de bestraffing van de heiligen die gefaald hadden hen te beschermen. De monniken vernederden de heiligen door hun relikwieën voor korte of lange tijd op de vloer van de kerk te plaatsen, en van boeren is bekend dat zij soms een kerk binnendrongen en de relikwieën sloegen. Dat de edelen hiervoor zwichtten, uit vrees voor bovennatuurlijke sancties en onder druk van de publieke opinie, ziet de auteur als een aanwijzing voor de fundamentele overeenkomst in religieuze ervaring, in deze tijd, tussen alle lagen van de bevolking. De kerk keurde het volksgebruik nooit goed, en de handelwijze van de monniken werd verboden in 1274, toen de kerk er naar streefde dat conflicten werden opgelost door de hiërarchie, en met wettelijke middelen.

Gerndt, Helge. *Die Anwendung der vergleichenden Methode in der europäischen Ethnologie.* – Ethnologia Europaea 10 nr. 1 (1977-1978) p. 2-32.

Gerndt is van mening dat door Europese ethnologen tot nu toe te weinig aandacht is besteed aan de formulering van een methodologie van het vergelijkende ethnologische onderzoek. Na een overzicht van de geschiedenis van de beoefening van de vergelijkende ethnologische studie geeft hij een uiteenzetting van de theoretische grondbeginselen waarop volgens hem een dergelijk onderzoek moet berusten.

Göttisch, Silke. *Brautschatzsammeln – zur Bewertung von Brauchtum im 19. Jahrhundert.* – Kieler Bl. zur Volksk. 11 (1979) p. 39-53.

In het begin van de negentiende eeuw bestond in sommige streken van Sleeswijk-Holstein het gebruik dat de bruid langs de huizen ging en zo haar bruidsschat, voornamelijk giften in natura, verzamelde. Later roept dit gebruik weerstanden op: men twijfelt aan de echtheid van de bruid, er wordt om geld gebedeld en de bruid gaat verder dan de eigen gemeenschap om de bruidsschat te verzamelen. Verzamelden eerst alle toekomstige bruiden op deze manier hun bruidsschat, later waren het de dochters van dagloners, die uit pure noodzaak het meest elementaire bij elkaar te krijgen langs de huizen gingen. Al snel wordt het als bedelarij beschouwd en in 1837 verboden. Het verbod is een typisch voorbeeld van een overheidsmaatregel ten gunste van één sociale groep (de boeren).

Gorp, P.J.M. van. *Over vollen en volmolens: een industriële revolutie in de vroege Middeleeuwen.* – Brabants Heem 31 nr. 2 (1979) p. 66–78; nr. 3 (1979) p. 118–128.

Geschiedenis en verspreiding van verschillende technieken van het vollen van weefsels in Europa: vollen met de voeten, met de hand en mechanisch, met behulp van water- en windmolens. Daarnaast wordt aandacht besteed aan de verschillende fasen van het volproces, de volmiddelen, de manier van vouwen van de stoffen, en de nevenwerkzaamheden. Het artikel is ook verschenen in Bulletin van de Stichting tot behoud van monumenten van bedrijf en techniek in het zuiden van Nederland, nr. 4 (1979).

Goudsblom, Johan. *Civilisatie, besmettingsangst en hygiëne. Beschouwingen over een aspect van het Europese civilisatieproces.* – Amsterdams Sociologisch Tijdschrift 4 nr. 3 (1977) p. 271–300.

Op grond van literatuur over de geschiedenis van besmettelijke ziekten (melaatsheid, pest, syfilis, cholera) in Europa gaat de auteur na in hoeverre er een verband bestaat tussen de angst voor besmetting en het ontstaan van regels voor beschaafd gedrag. In navolging van Norbert Elias verwerpt hij de veronderstelling dat de aandacht voor hygiëne een gevolg zou zijn van de kennis van de overdracht van ziektekiemen. Aan de hand van enkele voorbeelden laat hij zien dat de zorg voor hygiëne enerzijds een afspiegeling was van de gewoonten in de maatschappelijke bovenlaag, anderzijds voortkwam uit door de overheden uitgevaardigde maatregelen.

Grabner, Elfriede. *Grundzüge und Probleme heutiger Volksmedizinforschung in den Ostalpen.* – Österr. Zs. f. Volksk. 81 (1978) p. 243–262.

De schrijfster geeft een beknopte geschiedenis van de wetenschappelijke aandacht voor de volksgeneeskunde. Ze stelt vast dat de belangstelling de laatste tijd weer is toegenomen vooral bij medici, rechtshistorici en bij vertegenwoordigers van de Fachprosaforschung en critiqueert de sociaal-critische artikelen van Schenda. Tenslotte geeft ze een drietal voorbeelden uit haar eigen onderzoek naar de volksgeneeskunde in de Steiermark om duidelijk te maken hoe nauw volksgeloof en vroegere opvattingen uit de officiële geneeskunde in de volksgeneeskunde met elkaar verwoven zijn.

Grosshennrich, Franz-Josef. *Daten zur Demographie und zum Traditionsverständnis der Mainzer Fastnacht.* – Rhein. Jb. f. Volksk. 23 (1978) p. 107–123.

Uit gesprekken met leden en bestuursleden, uit de statuten van 34 carnavalsverenigingen uit Mainz en uit antwoorden op 746 vragenlijsten blijkt dat men als een van de belangrijkste redenen voor het laten voortbestaan van het carnaval het bewaren van de traditie opgeeft. Om na te gaan wat daaronder verstaan wordt, heeft G. gevraagd of men strak aan die tradities wilde vasthouden. Verrassend was dat bijna de helft wel met nieuwe gebruiken wilde experimenteren. Toen de vraag herhaald werd voor negen afzonderlijke tradities bleek duidelijk dat de waarde van de tradities bepaald werd door de huidige behoeften en dat er een duidelijke verschuiving is waar te nemen van een oorspronkelijke politiek-critische functie van het carnaval naar vrijblijvend vermaak. Het artikel is een samenvatting van een dissertatie.

Heerikhuizen, Bart van. *Sociologen in de jaren dertig en veertig over het Nederlands volkskarakter.* – Amsterdams sociologisch ts. 6 nr. 4 (1980) p.643–675.

Dit artikel is een enigszins bewerkte versie van een voordracht, die in 1979 voor de werkgroep figuratiesociologie gehouden werd over het door Nederlandse sociologen in de jaren dertig en veertig gehanteerde begrip volkskarakter, met name het Nederlands volkskarakter. Het bestaan en het wetenschappelijk belang van de bestudering van het Nederlands volkskarakter werd in de sociologie algemeen aanvaard, zonder dat er enige verwantschap aan te wijzen valt met nationaal-socialistische ideeën. Wel meenden Steinmetz en diens leerlingen – in tegenstelling tot historici als Romein en Huizinga die de sociale omgeving van de mens als bepalend voor het volkskarakter zagen –, dat de als typisch Nederlands beschouwde karaktertrekken erfelijk waren bepaald. Ze maakten echter onderscheid tussen trekken die eigen zijn aan alle leden van één bepaald volk, en trekken die bij verschillende volken kunnen voorkomen (respectievelijk elementaire en distributieve trekken). Doordat ze alle gevonden karaktertrekken tot de distributieve rekenden, bleven ze vrij van rastheorieën. Ook begrippen als collectief bewustzijn, collectief denken of voelen werden niet door hen geaccepteerd. Hun onderzoeksmethoden ontleenden ze aan de psychologie.

Homble, A.G. *Geschied- en volkskundige excerpten omtrent het 'vroemoersamt'.* – De Brabantse Folklore 214 (1977) p. 239–291; 10 ill.

Homble schetst de geschiedenis van het beroep vroedvrouw in de Noordelijke en Zuidelijke Nederlanden. Tot in de achttiende eeuw werd dit beroep uitgeoefend door medisch ongeschoolde vrouwen uit lagere standen die soms enige kennis hadden opgedaan uit populaire handboekjes, meestal echter afgingen op haar eigen ervaring. De schrijver geeft een indruk van de vaak onoordeelkundige ingrepen, die werden toegepast, de daarbij gebruikte instrumenten, de hygiënische situatie enz. In de vijftiende eeuw is er van de kant van kerk en overheid een streven waar te nemen naar reglementering van het beroep: de vroedvrouw werd verplicht een eed af te leggen; waarbij aanvankelijk de nadruk viel op haar godsdienstige levenswandel; pas in de zeventiende eeuw werden examens in vakbekwaamheid afgenomen. Vernieuwingen in het verloskundig onderwijs hebben vanaf de tweede helft van de achttiende eeuw in de steden op grote schaal plaatsgevonden, terwijl op het platteland nog lange tijd traditionele gebruiken en gewoonten gehandhaafd bleven.

Homble, A.G. *'De Medecijn winkel van den verstandigen hovenier'.* – De Brabantse Folklore nr. 223 (1979) p. 287–324; 3 ill.

De boekjes waarin de geneeskrachtige werking van kruiden, groenten, vruchten en bloemen beschreven wordt, en die in de noordelijke en zuidelijke Nederlanden verschenen van de zestiende tot de achttiende eeuw, vormen een nuttige bron voor de studie van de volksgeneeskunde. De auteur noemt enkele van deze boekjes, die onder de verzamelnaam 'Den Nederlantschen' of 'Den verstandigen Hovenier' op de markt kwamen, en beschrijft uitvoerig de inhoud van 'Den ervaren Huyshouder oft Medicynwinkel', gedrukt in Brussel in 1687.

Hoogendijk, D.W., C.C.J. Lans en J. Bakker. *De steenbakkerijen.* – Historische Encyclopedie Krimpenerwaard (H.E.K.) 4 nr. 3 (1979) p. 49–70; 14 ill.

Naast aantekeningen over de geschiedenis van de steenbakkerijen langs de Hollandse IJssel geven de auteurs aan de hand van archiefmateriaal en literatuur een beschrijving van de verschillende werkzaamheden en de werkomstandigheden in de steenbakkerijen. Ook gaan ze kort in op de kwaliteit van de baksteen uit deze streek, op het gebruik dat ervan gemaakt werd en op de oorzaken van de achteruitgang van de fabricage in de negentiende eeuw (o.a. de kanalisatie en de vervuiling van de Hollandse IJssel).

Jech, Jaromír. *Wirklichkeit oder Scherz? Bemerkungen zu AaTh 1631 A.* – Fabula 20 nr. 1–3 (1979) p. 86–95.

Jech behandelt naar aanleiding van een krantebericht een aantal versies van AT 1631 A en probeert vervolgens na te gaan of het krantebericht een actualisering van een oud bekend verhaal is of op een recente gebeurtenis berust.

Kinderseiten in Zeitschriften und Tageszeitungen. Von der Arbeitsgruppe 'Medien für Kinder', Tübingen. – Zs. f. Volkskunde 75 nr. 1 (1979) p. 36–51.

Uit een onderzoek naar de omgang, inhoud, vormgeving, waardering enz. van de kinderpagina's in kranten en tijdschriften blijkt, dat – evenals twee eeuwen geleden – vermaak, kennisoverdracht en knutseltips op de voorgrond staan. De verhaaltjes zijn veelal in een simpele stijl geschreven en kenmerken zich nogal eens door goed-slecht tegenstellingen. De afwezigheid van politieke, economische en maatschappelijke onderwerpen verdient kritiek, omdat het tot de taak van de pers behoort een bijdrage te leveren aan de openbare meningsvorming, ook van kinderen. In dit opzicht onderscheiden de huidige kinderpagina's zich negatief van die uit het verleden; positief te waarderen is de poging van redacties de kinderen zelf een bijdrage aan de kopij te laten leveren.

Köstlin, Konrad. *Anmerkungen zur kulturellen Identität von Deutsch-Amerikanern.* – Kieler Bl. zur Volksk. 11 (1979) p. 77–110.

Terwijl men vroeger in de VS streefde naar een uniforme cultuur, die gezien werd als een versmelting van verschillende culturen van de immigranten, denkt men thans in termen, waarin de verschillende etnische minderheden hun eigen identiteit kunnen bewaren. Aan de hand van het voorbeeld van Duitse minderheden laat Köstlin zien dat het culturele gedrag van etnische minderheden bepaald wordt door het beeld dat de doorsnee Amerikaan van hen heeft en niet door hun eigen achtergrond. Etnische afkomst blijkt een middel te zijn om de eigen sociale positie te handhaven en zichzelf identiteit te verschaffen. In die zin doet het cultiveren van een zogenaamde eigen cultuur sterk denken aan het cultiveren van traditionele gebruiken.

Köstlin, Konrad. *Fastnacht und Volkskunde; Bemerkungen zum Verhältnis eines Fachs zu seinem Gegenstand.* – Rhein. Jb. f. Volksk. 23 (1978) p. 1–22.

In een uiterst verward artikel, waarvan hier onder voorbehoud een samenvatting volgt, wijst Köstlin op de wisselwerking tussen de wetenschappelijke interpretaties van het carnaval, de beschrijvingen ervan, de verwachtingen die het wekt en zijn vormgeving. In het recente volkskundig onderzoek heeft de belangstelling voor de vormen en hun herkomst plaats gemaakt voor de sociale functie van het carnaval. Het zou te betreuren

zijn, indien daarbij uit het oog verloren werd dat juist de keuze voor bepaalde vormen en veranderingen daarin de sleutel bieden voor veranderingen in de sociale functie.

– J.J.V.

Kooi, Jurjen van der. *Almanakteltsjes en folksforhalen; in stikmannich 17e- en 18e-ieuske teksten.* – It Beaken 41 nr. 1–2 (1979) p. 70–114.

Van der Kooi bepaalt van achttien verhalen in Friese almanakken uit de zeventiende en achttiende eeuw hun literaire herkomst en invloed op de latere almanakliteratuur en mondelinge overlevering in Friesland. Hij komt tot de conclusie dat deze almanakverhalen meestal geen langer leven beschoren is dan ongeveer een eeuw en dat hun invloed op de mondelinge overlevering van de negentiende en twintigste eeuw gering geweest is.

Kramer, Karl-S. 'Feuer'. *Einordnung und Interpretation von Belegen aus der historischen Quellenkartei des Seminars für Volkskunde.* – Kieler Bl. zur Volksk. 11 (1979) p. 5–37; enkele verspr. krt.

Het zwaartepunt van dit artikel ligt op het doven van het vuur als overheidsmaatregel voor het niet nakomen van burgerplichten. In de periode 1610–1660 kwam deze maatregel het veelvuldigst voor. Op de bijgeleverde verspreidingskaart staan nog andere gegevens met betrekking tot vuur: het doven en aansteken bij bezitsoverdracht, het doven wegens ondeugdelijkheid van de haardplaats, het branden van het St. Jansvuur. De auteur speculeert over de achtergrond van een gegeven waarin een groep knechten om het haardvuur danste. Bronnen voor dit overzichtje zijn protocollen en rekeningen uit de gemeentearchieven in Holstein.

Kretzenbacher, Leopold. *Malbild-Erzählen aus dem Apokryphenwissen des Mittelalters.* – Fabula 20 nr. 1–3 (1979) p. 96–106; 2 afb.

Kretzenbacher wijst op de grote populariteit van verhalen uit de apocriefe geschriften gedurende de middeleeuwen die o.a. blijkt uit hun voorkomen in de beeldende kunst. Hiervan heeft hij enkele nieuwe voorbeelden (Jezus maakt vogels uit klei; de ongelovige vroedvrouw Salome).

Lans, C.C.J. Zie: Hoogendijk, D.W., C.C.J. Lans en J. Bakker.

Lehmann, Albrecht. *Erzählen eigener Erlebnisse im Alltag. Tatbestände, Situationen, Funktionen.* – Zs. f. Volksk. 74 nr. 2 (1978) p. 198–215.

De verhalen over persoonlijke ervaringen kunnen drie verschillende functies vervullen. Ze kunnen dienen om de persoon van de verteller binnen een groep meer profiel te geven. Dergelijke verhalen gaan meestal over unieke ervaringen. Een tweede categorie verhalen versterkt de solidariteit van de groep. Deze verhalen zijn meestal algemeen bekend en worden herhaaldelijk verteld zonder dat dat ergernis oplevert. De derde groep heeft een kalmerende functie. Ze gaan over negatieve ervaringen die achteraf in het verhaal naar het positieve worden omgebogen (een nederlaag wordt in zeker opzicht of helemaal een overwinning) en over ongeluk dat anderen is overkomen en niet ons.

Lehmann, Albrecht. *Vereinsstruktur und Dorfgesellschaft. Ergebnis einer empirischen Gemeindeuntersuchung.* – Zs. f. Agrargeschichte u. Agrarsoziologie 27 nr. 1 (1979) p. 105-118; 1 tab.

Op grond van waarnemingen en gesprekken beschrijft de auteur het verenigingsleven in het plaatsje Greene in Nedersaksen. Van de verenigingen, die een belangrijke plaats in het sociale leven van het dorp innemen, zijn bijna uitsluitend mannen lid. Actief zijn vooral de getrouwde mannen; zij komen ook in aanmerking voor de bestuursfuncties. Daarin zijn de arbeiders, die het grootste deel van de bevolking uitmaken, vergeleken met de ambtenaren en employeés echter relatief ondervertegenwoordigd. Alleen in verenigingen waarin de leden in afzonderlijke groepen bijeenkomen (zoals het gescheiden oefenen door de verschillende 'stemmen' van de zangvereniging) verdwijnen de sociale verschillen; in verenigingen waar een dergelijke groepsvorming niet plaatsvindt blijven ze bestaan. De auteur wijst erop dat de resultaten van zijn onderzoek niet altijd overeenkomen met het beeld dat de inwoners zelf hebben van de rol van de verenigingen.

Lixfeld, Hannjost. *Zielformen im Witz. Zur Variabilität und Stabilität in der Erzählüberlieferung.* – Fabula 20 nr. 1-3 (1979) p. 107-115.

Lixfeld laat zien dat de mop van inhoud kan veranderen doordat de verteller deze aan de eisen van een ander publiek aanpast. De verschillende aldus ontstane versies van een bepaald type mop noemt hij *Zielformen* waarmee echter aan dit door Max Lüthi gecreëerde begrip een dermate algemene betekenis wordt toegekend dat het onbruikbaar is geworden. – A.J.D.

Lixfeld, Hannjost. Zie: **Wehse, Rainer.**

Lohuizen, G.S. van. *De gilden in Epe (1), (2), (3) en (4).* – Mededelingenblad Ampt Epe nr. 45 (1978) p. 2-5; nr. 46 (1979) p. 3-10; nr. 47 (1979) p. 3-11; nr. 48 (1979) p. 3-10; 9 ill.

Aan de hand van citaten uit gepubliceerde en ongepubliceerde archiefstukken van de vijftiende tot de negentiende eeuw en uit literatuur geeft de auteur bijzonderheden (o.a. over het grondbezit) over de gilden (geen ambachtsgilden) in Epe en omringende buurschappen (o.a. Zuuk, Emst, Westendorp). In de derde en vierde aflevering wijst hij er o.a. op dat het St. Anthoniegilde in Epe geen schuttersgilde was, maar een broederschap die zich vooral aan de armenzorg wijdde. De reeks wordt voortgezet.

Lohuizen, G.S. van. *De streekdrachten op de Noord-Oost Veluwe.* – Heerder Historische Vereniging 12 (1979) p. 4-12.

Beschrijving van verschillende soorten knipmutsen en plooiemutsen, de kerk- en feestdracht, de daagse dracht, de mannendracht en de kinderdracht.

Martinon, Jean-Pierre. *Les formes du pauvre.* – Ethnologie française 8 nr. 2-3 (1978) p. 201-224; 10 ill., 2 tek.

Sommige tuinen, gevels en graven in Frankrijk onderscheiden zich van andere door hun ongewone aanleg, door de aanwezigheid van door de eigenaars zelf gemaakte voorwerpen (o.a. beelden, bloembakken), of door het gebruik van ongewone kleuren. De auteur heeft ongeveer vijftig van deze tuinen en huizen bezocht, en met de bewoners gesproken. Hij geeft een indruk van de tijd die zij aan het maken van deze versieringen

besteden, en van hun manier van werken. Voor het uitbeelden van o.a. sprookjesfiguren en bekende gebouwen in miniatuurvorm maken zij gebruik van o.a. cement en allerlei op straat gevonden materiaal. De versieringen verdwijnen meestal na de dood van de makers.

McGloin, P.R. Zie: **Walton, J.K. and P.R. McGloin.**

Meirion-Jones, Gwyn I. *The bed-outshot in Brittany.* – *Ulster folklife* 25 (1979) p. 29–53; 16 ill.

Overzicht van de in Bretagne voorkomende uitbouwen (alkoven) waarin het bed geplaatst was en de theorieën over de oorsprong en de verspreiding in Noordwest-Europa. Bij de laatste gaat de auteur in het bijzonder in op de verspreidingskaart van Erixon. Deze kaart steunt op weinig exacte gegevens en bovendien, meent de auteur, is het niet altijd duidelijk of er wel onderscheid gemaakt is tussen de alkoof en het vrijstaande betimmerde bed.

Moreels, Myriam. *Het huidig kinderlied in Oudenaarde en omgeving (Bevere, Eine, Ename, Nedername en Welden).* – *Oostvlaamse Zanten* 54 nr. 3–4 (1979) p. 83–96, muz.

In veel belangrijke werken met betrekking tot het kinderlied en -spel wordt uitgegaan van het spel. Schrijfster is bij haar onderzoek uitgegaan van het lied, zodat behalve spelliederen ook aftelrijmpjes, parodieën, spotliedjes en overige liedjes aan bod komen. Het materiaal heeft ze verzameld door op scholen een vragenlijst rond te sturen, door de kinderen te observeren bij het spelen en door ze in de klas bepaalde liedjes nog eens na te laten zingen. De ordening gaat terug op de klassifikatie van De Cock en Teirlinck. In dit artikel zijn alleen de springtouwliederen verder uitgewerkt met voorbeelden.

Moreels, M. en S. Top. *Het bedelzingen in Oudenaarde en omgeving. Enkele resultaten van een proefondervindelijke enquête 1976–1977.* – *Volkskunde* 80 nr. 1 (1979) p. 4–14; 1 krt., muz.

Samenvatting van de antwoorden op een vragenlijst over het traditionele driekoningenzingen in vijf gemeenten, ingevuld door vijftig proefpersonen. Gevraagd werd naar tijdstip, samenstelling van de groepjes, leeftijd en sociale herkomst, attributen, kleding, plaats en de teksten van de liederen. Het georganiseerde driekoningenlopen is buiten beschouwing gelaten. In een nogal geëmotioneerd commentaar keert Top zich tegen commercialisering en nivellering en de negatieve opstelling van de autoriteiten. Hij wijst op een mogelijke invloed van verenigingen en waarschuwt voor een overschatting van de invloed van de school. Aan het verslag zijn de teksten en muzikale transcripten van zeven liederen toegevoegd.

Moser, Dietz-Rüdiger. *Die Homerische Frage und das Problem der mündlichen Überlieferung aus volkskundlicher Sicht.* – *Fabula* 20 nr. 1–3 (1979) p. 116–136.

Moser betoogt dat recent opgetekende verhalen die ook bij Homerus voorkomen, niet via een zelfstandige mondelinge overlevering (waaruit volgens R.M. Dorson ook Homerus geput zou hebben) de tussenliggende 2700 jaar overbrugd hebben. Hij meent daarentegen dat dergelijke verhalen berusten op de schriftelijke Homerustraditie.

Moser-Rath, Elfriede. Zie: **Wehse, Rainer.**

Moser-Rath, Elfriede. *Clément Marot als Schwankfigur.* – Fabula 20 nr. 1–3 (1979) p. 137–150.

Moser-Rath gaat na waarom aan de Franse hofdichter Clément Marot na diens dood allerlei schelmenstreken toegeschreven zijn. De Duitse uitgaven van deze schelmenstreken gaan alle terug op de Nederlandse uitgave van 1655, die volgens de titel een vertaling zou zijn van een Frans werk dat tot nu toe nooit is gevonden. Opvallend is dat in deze anecdotenverzameling de godsdienststrijd tussen katholieken en protestanten als achtergrond voor Marots streken fungeert en Marot wordt voorgesteld als een protestant die telkens door de katholieken wordt vervolgd hetgeen historisch niet juist is.

Münch, Friedrich. *Fastnachts-Denkmler; ein neuzeitliches Phänomen und seine Problematik.* – Rhein. jb. f. Volksk. 23 (1978) p. 177–221; 14 ill.

De auteur gaat na waarom, wanneer en waar men carnavalgedenktekens neerzet. Hij geeft afbeeldingen van twaalf gedenktekens met een beschrijving.

Murphy, M. *The ballad singer and the role of the seditious ballad in nineteenth-century Ireland: Dublin Castle's view.* – Ulster Folklife 25 (1979) p. 79–102.

Murphy constateert dat G.D. Zimmermann toen hij in 1967 zijn *Songs of Irish Rebellion* schreef een belangrijke bron over het hoofd gezien heeft: de dossiers van het Chief Secretary's Office in Dublin Castle. Hierin bevinden zich, tussen alle correspondentie van 1800 tot 1900, rapporten van arrestaties en veroordelingen van straatzangers die revolutionaire liederen ten gehore brachten. Op basis van de gegevens hieruit schetst zij in bovenstaand artikel een beeld van de zangers en zangeressen, hun achtergrond, hun optreden, de componisten, de drukkers, de houding van de plaatselijke overheid tegenover hen en die van het landelijke (Britse) bestuur.

Neveux, Hugues. *Les lendemains de la mort dans les croyances occidentales (vers 1250–vers 1300).* – Annales 34 nr. 2 (1979) p. 245–263.

De golf van doodsverlangen die in de vijftiende eeuw over Europa spoelde, hoeft geen gevolg te zijn van de herhaalde confrontatie van de mensen met de dood in die tijd (verschillende pestepidemieën, hongersnoden, oorlogen). Het is niet uitgesloten dat dit verlangen correspondeert met een latent aanwezig sentiment, dat in tijden van rampspoeden sterker wordt. Deze hypothese baseert Neveux op de denkbeelden over het leven na de dood in het begin van de veertiende eeuw bij de bewoners van het Pyrenese dorp Montailou, bekend uit het boek van Le Roy Ladurie (vgl. V.B. 3 (1977) p. 48), en op de analyse van de zeer populaire *Legenda aurea* van Jacobus a Voragine van even na het midden van de dertiende eeuw. Neveux ziet overeenkomsten in de twee bronnen, maar vooral verschillen. De overeenkomst is, dat uit beide bronnen blijkt dat de middeleeuwse mens ook vóór de rampspoeden van de vijftiende eeuw bezeten is van angst voor een leven na de dood dat nog zorgelijker is dan het leven op aarde. Dat leven na de dood stellen de bewoners van Montailou zich voor als een eeuwig ronddwalen, gekweld door demonen. Hun ideaal is de absolute vergetelheid. Bij Jacobus is sprake van een gelokaliseerd oord van verschrikking (de hel), waartegenover een gelokaliseerde zaligheid (de hemel). Deze laatste voorstelling is ook de officiële voorstelling van de Kerk. Ze gaat

terug op de ideeën van de kerkvaders uit de zesde tot de achtste eeuw. Tegen het einde van de twaalfde eeuw ontwikkelt zich bovendien de gedachte aan een vagevuur. Dat betekent overigens niet dat de eerste voorstelling de heidense en de tweede de christelijke is. De christelijke zou niet zo populair hebben kunnen worden als ze niet ook in het volksgeloof wortelde.

Noort, Marian van, en Peter van Zonneveld. *Lijst van Nederlandse almanakken 1830-1839.* – De Negentiende Eeuw. Documentatieblad 2 nr. 1 (1978) p. 14-46.

Aan de lijst gaan korte opmerkingen vooraf over het begrip almanak (als inhoudelijk criterium voor opname in de lijst werd gehanteerd de aanwezigheid van een kalender en/of van literaire bijdragen), de werkwijze, de gebruikte bronnen en de vorm van de lijst.

Oetstuksels. Guut. – Drents woordenboek 7 nr. 1 (1979) p. 7-11; 1 krt.

Herinneringen aan de Drentse guut – een bepaald type jas – van medewerkers aan de dialectenquêtes voor het Drents woordenboek, aangevuld met gegevens uit de literatuur. Over de herkomst en de verschillende betekenissen van het woord. Met een verspreidingskaartje.

Perkins, John A. *The sickle, the scythe, and the physical characteristics of migratory harvest workers.* – Ethnologia Europaea 10 nr. 1 (1977/78) p. 88-97.

Tussen 1790 en 1870 werd de sikkkel op grote schaal vervangen door de zeis, wat een grotere productiviteit mogelijk maakte. De vele Ierse seizoenarbeiders die in Engeland meewerkten met de oogst bleven echter tot in de tweede helft van de negentiende eeuw de sikkkel gebruiken. Perkins gaat in op de mogelijke oorzaken van dit verschijnsel. Eén ervan ligt volgens hem in het feit dat de Engelse zeis, die afgestemd was op de gemiddelde lengte van de Engelse landarbeider, moeilijk hanteerbaar was voor de veel kleinere Ieren. In de tweede helft van de negentiende eeuw werd er in Engeland niet meer met de sikkkel gemaaid, zodat toen ook de Ieren op het gebruik van de zeis moesten overgaan.

Persman, J.R. *'Men is van mening, dat Noord-Holland de mooiste vrouwen voortbrengt'. Een rapport over het leven van de Hollanders, uitgebracht door het Franse bestuur in 1812/1813.* – Holland 11 nr. 1 (1979) p. 20-30.

De auteur geeft een vertaling van het antwoord van de prefect van het departement van de Zuiderzee (de huidige provincies Noord-Holland en Utrecht) De Celles op de vragenlijst uit 1812 van de intendantgeneraal voor de binnenlandse zaken D'Alphonse, die betrekking had op de lichamelijke gesteldheid, de opvoeding, de voeding, de kleding, de vrijetijdsbesteding en de ziekten en geneesmiddelen van de bewoners van de steden en het platteland. Uit een vergelijking van de rapporten van de onderprefecten (van o.a. Haarlem, Alkmaar, Utrecht) en de burgemeester van Amsterdam, waarvan De Celles gebruik maakte, met zijn eigen verslag komt naar voren dat hij te weinig aandacht schonk aan de armoede onder de bevolking, en gegevens uit één plaats als algemeen geldend voor het hele gebied weergaf. In het rapport dat D'Alphonse in 1813 aan de regering in Parijs uitbracht, de 'Aperçu sur la Hollande', nam hij enkele delen van het stuk van De Celles kennelijk min of meer letterlijk over.

Phillips, Roderick G. *Le divorce en France à la fin du XVIIIe siècle.* – Annales 34 nr. 2 (1979) p. 385–398; 2 tab.

De enorme toename van het aantal echtscheidingen in Frankrijk na 1792 is een direct gevolg van de nieuwe, zeer liberale wetgeving op dit punt die de Jacobijnen opstelden. Het blijkt dat de echtscheidingen voornamelijk in de steden plaatshadden en dat de aanvraag tot een scheiding in bijna driekwart van de gevallen door de vrouw ingediend werd. Op grond van archiefmateriaal uit steden en omringende gebieden veronderstelt Phillips dat het verschil tussen stad en platteland veroorzaakt is door de grotere ontkerkelijking in de steden en door de mogelijkheid voor de vrouw om in de stad werk te vinden en zelfstandig te wonen. De echtscheiding moet gezien worden als onderdeel van het proces van individualisering dat zich aan het eind van de achttiende eeuw in Frankrijk aan het voltrekken was.

Poortinga, Ype. *It spoek fan 'e Langesleatten. In stikmannich oantekeningen.* – It Beaken 41 nr. 1–2 (1979) p. 62–69.

Poortinga geeft een historisch overzicht van de verhalen over de Langesleatterman en laat zien dat hierin het motief van terugkerende dode veelal verbonden is met natuurmythologische motieven.

Probst, Gisela. *Zur psychologischen Funktion des Karnevalsschlagers.* – Rhein. jb. f. Volksk. 23 (1978), p. 31–48.

Probst inventariseert het schaarse onderzoek op het gebied van de huidige Duitse karnavalsschlagers; voorzover het psychologische aspect van het karnavalslied hierin behandeld wordt signaleert zij dit en geeft er commentaar op.

Ranke, Kurt. *Via grammatica.* – Fabula 20 nr. 1–3 (1979) p. 160–169.

Ranke vestigt de aandacht op de grammatica als weinig benutte bron voor verhalen en noemt als voorbeeld de Franse grammatica van J. V. Meidinger uit 1783 waarvan tot 1857 37 drukken (250.000 ex.) verschenen. Hierin staan 140 anecdoten om te vertalen. De bekendste vat Ranke kort samen en voorziet hij van literatuurverwijzingen.

Rinsma, E.J. *De 800 turfjaren van Vinkeveen.* – Ned. Historiën 12 (1978) p. 193–221; 18 ill.

Geschiedenis van het veen en de turfwinning in Vinkeveen e.o., met bijzonderheden over techniek en gereedschappen, de afzet en de veenarbeiders.

Roberts, Elizabeth. *Oral history and the local historian.* – The local historian 13 (1979) p. 408–416.

Haar ervaringen met een onderzoek naar de levensomstandigheden in de jeugd van vijftienjarige oudere mensen uit arbeiderskringen in twee Engelse steden – Barrow en Lancaster – hebben Roberts geleerd, dat de kennis van de historicus aanzienlijk toeneemt door mondeling materiaal in te zamelen; volgens haar wordt het materiaal ook informatiever als men dezelfde informant meer dan éénmaal bezoekt. Eigentijdse, officiële rapporten geven soms een onvolledig of verkeerd beeld van bijvoorbeeld de medische toestand of de lokale voeding van de betreffende sociale groep. Goede

informanten zijn mensen, die 1. het onderwerp dat men onderzoeken wil, kennen; 2. het onderwerp van belang achten of er interesse voor hebben; 3. zich het onderwerp willen herinneren.

Röhrich, Lutz. *Der Froschkönig und seine Wandlungen.* – Fabula 20 nr. 1–3 (1979) p. 170–192; 17 afb.

Röhrich geeft vele voorbeelden van het voorkomen van AT 400 (de Kikkerkoning) in de literatuur, op cartoons en in de vorm van moppen. Het centrale thema, de verhouding man-vrouw, wordt, afhankelijk van tijd en genre, telkens anders belicht.

Rölleke, Heinz. *Märchen von einem, der auszog, das Fürchten zu lernen. Zu Überlieferung und Bedeutung des KHM 4.* – Fabula 20 nr. 1–3 (1979) p. 193–204.

Rölleke reconstrueert de ontstaansgeschiedenis van Grimms sprookje van de jongen die wilde weten wat angst is en wijst op de overeenkomst tussen hem en oudere onbevreesde helden als Siegfried en Parzival.

Röllin, Werner. *Entstehung und Formen der heutigen Schwyzer Maskenlandschaft.* – Schweiz. Arch. f. Volksk. 74 (1978) p. 129–182; 28 ill.

Overzicht van de historische gegevens over de vastenavondviering in Zwitserland, in het bijzonder over daarbij gebruikte maskers, en van de karakteristieke locale en regionale maskers op het ogenblik. De schrijver komt tot de slotsom dat er geen sprake is van een kultische oorsprong, zoals in het algemeen wordt aangenomen, maar van het zoeken naar een eigen identiteit door de verschillende dorpen in de negentiende en twintigste eeuw, waarbij de toneelspelers die met vastenavond optraden en de leveranciers van maskers een belangrijke bemiddelde rol speelden.

Rost, Klaus. *Einflussdimensionen der Massenkommunikation am Beispiel der Mainzer Fernsehfastnacht.* – Rhein. jb. f. Volksk. 23 (1978) p. 49–69.

Jaarlijks wordt op de Duitse televisie een zitting van het carnaval in Mainz uitgezonden. In dit artikel gaat Rost na hoeveel invloed deze uitzending heeft op de avond zelf en de carnavalsviering in de rest van Duitsland. Het artikel is gebaseerd op bronnenstudie, participerende observatie van zittingen, interviews en een vragenlijst. De schrijver komt tot de slotsom dat er veel gewonnen zou zijn, indien de gelegheidsacteurs zich bewust waren van de invloed van de televisie op hun optreden heeft, zodat ze zich zo onafhankelijk mogelijk kunnen opstellen. Een en ander is nader uitgewerkt in een (niet-gepubliceerde) Mainzer dissertatie.

Schenda, Rudolf. *Laura Gonzenbach und die Sicilianischen Märchen. Bemerkungen zu den deutsch-italienischen Volksliteratur-Beziehungen im Risorgimento.* – Fabula 20 nr. 1–3 (1979) p. 205–216.

Schenda beschrijft hoe Laura Gonzenbachs *Sicilianische Märchen* tot stand is gekomen en geeft aan welke plaats deze verzameling in het Italiaanse volksverhaalonderzoek inneemt. Deze plaats is bescheidener dan Duitsers en Italianen vaak meenden.

Schipper, P.W. *De Culemborgse stoel. Een populair stuk huisraad uit de negentiende eeuw.* – Antiek 14 nr. 1 (1979) p. 43–63; 15 ill.

Geschiedenis van de Culemborgse stoelnerijverheid (waarvan al in de vijftiende eeuw sporen zijn terug te vinden); de modellen, constructie en gereedschappen, de overgang van hand- op fabriekswerk en de maatschappelijke omstandigheden van de stoelenmakers in de negentiende eeuw.

Schipper-van Lottum, M.G.A. *Acht raadselachtige borduurwerken uit de zeventiende eeuw.* – Antiek 14 nr. 2 (1979) p. 81–104; 10 ill., 1 tab., 1 krt., 4 tek.

Een uitvoerige beschrijving van acht gelijksoortige, geborduurde en geappliqueerde doeken of fragmenten daarvan, uit de zeventiende eeuw en afkomstig uit Noord-Holland. Het gebruikte materiaal, de traditionele versiering en de wijze van uitvoering doen vermoeden dat de opdrachtgevers of uitvoerders behoorden tot de minder ontwikkelde standen van de burgerij. De functie van deze doeken is niet bekend; de auteur veronderstelt dat zij gediend hebben als bedsteesprei.

Schröder-Lembke, Gertrud. *Protestantische Pastoren als Landwirtschaftsreformer.* – Zs. f. Agrargeschichte u. Agrarsociologie 27 nr. 1 (1979) p. 94–104.

De auteur vestigt de aandacht op enkele protestantse predikanten, die vanaf het eind van de zestiende tot het eind van de achttiende eeuw in duitstalige gebieden verhandelingen over de landbouw schreven. Deze belangstelling van intellectuelen voor de landbouw was een gevolg van hun bekendheid met werken van Griekse en Romeinse auteurs over de landbouw, van de op arbeid gerichte ethiek van de reformatie, en van de noodzaak voor de predikanten om zelf door arbeid op het land in hun onderhoud te voorzien. In hun geschriften verwerkten de predikanten hun eigen ervaringen, en gaven zij de opvattingen door van antieke auteurs; op deze wijze kwam echter ook antiek bijgeloof (o.m. betreffende de invloed van de maan op de groei van gewassen) in het volksgeloof terecht. Ten tijde van de Verlichting trachtten de predikanten de landbouw te hervormen door de invoering van nieuwe technieken en nieuwe gewassen. In de loop van de negentiende eeuw kregen de predikanten meer belangstelling voor de arbeiders; het verzamelen van kennis over de landbouw werd nu een zaak van de wetenschap.

Schwedt, Herbert. *Wotan, wir und Karneval.* – Rhein. Jb. f. Volksk. 23 (1978) p. 23–29.

De carnavalsganger blijkt de behoefte te hebben het feest te beschouwen als door de eeuwen heen onveranderd. De media die zich met het carnaval bezighouden worden gedwongen met deze behoefte rekening te houden en versterken haar daardoor nog. Als het feest inderdaad zo'n statisch karakter droeg zou het verdwijnen gedoemd zijn. Er is echter ook wel enig onbehagen over de stereotype vorm van het carnaval te bespeuren. Hier kan de geëngageerde volkskundige hulp bieden om het feest in stand te houden. Hij kan dat doen door erop te wijzen dat het carnaval de eeuwen door voortdurend veranderd is en tegelijk er voor pleiten om zijn meest wezenlijke karaktertrek ('de omgekeerde wereld') te behouden.

Sievers, Kai Detlev. *Öffentliche Festveranstaltungen in Kiel während der wilhelminischen Zeit.* – Zs. f. Volkskunde 75 nr. 1 (1979) p. 1–22; 1 ill.

Sievers beschrijft de vele feestelijkheden in Kiel uit 1896 op grond van kranteberichten. Hij laat zien dat ze deel uitmaken van de pogingen van keizer Wilhelm II om zichzelf via

de feesten als leider van het keizerrijk centraal te stellen. Wat de kleine burgerij in de feesten ervaart als demonstratie van vaderlandsliefde is in feite een anachronistische voortzetting van de feodale traditie tijdens de industriële revolutie en een oefening in nationaal bewustzijn.

Sluckin, Andrew. *Order and disorder in the playground.* – Lore and Language 2 nr. 10 (1979) p. 1-9.

De auteur meent dat de omgangsregels van kinderen in hun spel de grondslag vormen voor die in het sociaal verkeer van volwassenen. Hij komt tot die conclusie na observatie van en gesprekken met kinderen van 5 tot 8 jaar uit arbeiderskringen in Oxford.

Smith, Kathryn C. *The wise man and his community.* – Folk life 15 (1977) p. 24-34; 1 ill.

De magiër in een gemeenschap had te maken met problemen die voortvloeien uit het agrarische en huishoudelijke leven van alledag. Er zijn vele Engelse bronnen (o.m. kerkelijke archieven, kranten) die informatie geven over het optreden van magiërs. Smith gaat in op hun werkwijze en noemt de gevallen waarin hun hulp werd ingeroepen, zoals ziekte, diefstal, hekserij e.d.

Stalpaert, H. *Brugse nieuwjaarswensen. Catalogus van vliegende bladen, XVIe-XIXe eeuw.* – Volkskunde 80 (1979) p. 16-26.

Een beknopte inleiding over de geschiedenis van de gedrukte Brugse nieuwjaarswens, waarvan de schrijver de oudste voorbeelden in de kringen van de rederijkers zoekt. De 34 in de catalogus opgenomen wensen zijn gevonden in archieven en bibliotheken in Brugge, Kortrijk en Gent of ze behoren tot de verzameling van de schrijver.

Strobach, Hermann. *Herders Volksliedbegriff. Geschichtliche und gegenwärtige Bedeutung.* – Jb. f. Volksk. und Kulturgesch. 21 (N.F. 6) (1978) p. 9-55.

In de DDR worden Herders ideeën over het volkslied nog steeds van groot belang geacht. Na zijn kritiek geuit te hebben op Klusen en in mindere mate op Röhrich inzake hun visie op de betekenis van Herder, schetst Strobach de achtergrond waartegen Herder zijn ideeën over het volkslied ontwikkelde en benadrukt hij die opvattingen die aansluiten bij de Oost-duits (Marxistische) visie op het volkslied:

Aanvankelijk moet, waar bij Herder sprake is van 'Volk', hoofdzakelijk aan de gegoede stedelijke burgerij gedacht worden, later betreft hij meer de onderste lagen van de burgerij en de boeren in zijn 'Volksbegriff'. Herder maakte geen principieel onderscheid tussen kunstlied en volkslied; hem ging het om de ontwikkeling van een literatuur die met het volk verbonden moest zijn en grote poëtische uitstralingskracht moest hebben. Deze ontwikkeling zag hij als onderdeel van en middel tot een veel grotere algemene vooruitgang. Herder wees erop, dat de aanklacht tegen heersende onrechtvaardige verhoudingen een karakteristiek bestanddeel van de volksoverlevering is.

Stumpel, Bob. *De bedrieglijke praktijken van meester Joachim Hubrechtsz. van Bieselingen. Populaire medische vakliteratuur uit de 16e eeuw.* – Spektator 9 nr. 1 (1979-1980) p. 54-74.

Uitgave van een zestiende-eeuws piskijkerstraktaatje, Die Cautelen der Urijnen, dat deel uitmaakt van een bundel medische traktaten van de hand van de Middelburgse

medicus J.H. van Bieseligen. In zijn inleiding tot de uitgave toont Stumpel aan dat het geschriftje, dat een aantal malafide beroepsgeheimen en oneerlijke methoden prijsgeeft waarmee de piskijker zijn klanten kon bedriegen, bestemd moet zijn geweest voor kwakzalvers en charlatans en niet, zoals het voorwoord tot de bundel aangeeft, voor een leken publiek van zelfgenezers. Uit zestiende-eeuwse iconografische, juridische, medische en literaire bronnen komt veelal een negatief beeld van de piskijker naar voren. Hoewel dat beeld niet altijd een getrouwe afspiegeling van de werkelijkheid zal zijn, meent Stumpel hieruit af te kunnen leiden dat het zestiende-eeuwse publiek op de hoogte was van de vaak kwalijke praktijken van de uroscopie. Omdat het niet waarschijnlijk is dat een geschrift als *Die Cautelen* [...] door een medicus werd uitgegeven met het risico dat de uroscopie in nog kwader daglicht kwam te staan, plaatst Stumpel vraagtekens bij het in het voorwoord aangesproken publiek. Of Van Bieseligen inderdaad medicus was, zoals de titelpagina vermeldt, trekt Stumpel eveneens in twijfel.

Tenèze, Marie-Louise. *Du conte-type et du genre.* – *Fabula* 20 nr. 1–3 (1979) p. 231–238.

Tenèze meent dat verhaaltypen en -genres een realiteit zijn en geen bedenksel van onderzoekers. Verschillende onderzoekers zijn onafhankelijk van elkaar hieromtrent tot dezelfde conclusies gekomen als Lüthi in zijn *Das europäische Volksmärchen*.

Thiéblemont, André. *Contribution à l'étude de la tradition militaire. Les traditions de contestation à Saint-Cyr.* – *Ethnologie française* 9 nr. 1 (1979) p. 7–14; 2 ill.

De auteur geeft een korte beschrijving van enkele gebruiken op de militaire academie van Saint-Cyr, waarbij de cadetten tijdelijk de orde verstoren (o.a. bij de ontgroening van de eerstejaars). De cadetten rechtvaardigen hun gedrag met een beroep op de traditie; ook zouden deze gebruiken de saamhorigheid versterken. De auteur wijst erop dat de gebruiken voortkomen uit de spanningen tussen de verschillende jaargroepen van cadetten, en tussen de cadetten en de leiding van de academie. Zonder dat de betrokkenen zich hiervan altijd bewust zijn, voorkomen deze gebruiken het ontstaan van openlijke conflicten.

Top, S. *Inleidende beschouwingen tot het wezen, het doel en de methodes der moderne volkskunde.* – *Oostvlaamse Zanten* 54 nr. 3–4 (1979) p. 129–165.

In deze gewijzigde en aangevulde lezing voor het Verbond van Kringen voor Heemkunde in Oost-Vlaanderen omschrijft Top de begrippen heemkunde, folklore, folklorisme en volkskunde, met het doel de volkskunde nauwkeurig te kunnen definiëren. Vervolgens gaat hij in op het verzamelen van het materiaal (uit ongepubliceerde en gepubliceerde archivalische bronnen, bibliografieën, literaire gegevens, fotografisch materiaal, mondelinge overlevering), de ordening van het materiaal en de verwerking van het materiaal. Daarna schetst Top in het kort de veranderingen die zich in de volkskunde hebben voorgedaan als gevolg van de invloed van sociologie en kulturele antropologie. Tot slot volgt een overzicht van de volkskundige organisaties, onderzoekscentra, musea en tijdschriften in Vlaanderen. Als bijlage het systeem Hoffmann-Krayer.

Top, S. *Kanttekeningen bij een linguïstisch sprookjesonderzoek.* – *Volkskunde* 80 nr. 1 (1979) p. 27–34.

Naar aanleiding van een kwantitatief taalkundig onderzoek van W. Martin naar de verschillen tussen gesproken en geschreven taal, waarbij hij gebruik heeft gemaakt van de

transcriptie van op de band opgenomen volksverhalen en van een oudere literaire bewerking van dezelfde verhalen, merkt Top op dat Martin zijn materiaal in onvoldoende mate aan een kritisch bronnenonderzoek heeft onderworpen. Zowel de getranscribeerde verhalen als de literaire teksten kunnen volgens Top niet als echte specimina van gesproken resp. geschreven taal gelden.

Trümpy, Hans. *Theorie und Praxis des volkstümlichen Erzählens bei Erasmus von Rotterdam.* – Fabula 20 nr. 1-3 (1979) p. 239-248.

Trümpy plaatst een aantal uitspraken van Erasmus over het vertellen van verhalen bij elkaar. Erasmus keert zich hierin tegen de obscene en onwaarschijnlijke verhalen, vooral wanneer die verteld worden door geestelijken tijdens de preek (in het bijzonder tijdens de paaspreek). Meer waardering heeft hij voor leerzame gebeurtenissen en geestige uitspraken van bijzondere mensen die hij voor het onderwijs van nut acht. Erasmus illustreert zijn uitspraken telkens met verhalen die hem ter ore zijn gekomen.

Tucker, Elizabeth. *The seven-day wonder diet: magic and ritual in diet folklore.* – Indiana folklore 11 nr. 2 (1978) p. 141-150.

Naast verhalen over wonderbaarlijke snelle vermageringen door het volgen van een bepaald dieet circuleren er ook allerlei verhalen over het gevaar dat men loopt wanneer men zich aan zo'n vermageringskuur onderwerpt. Opvallend erin zijn de religieuze toespelingen, bijvoorbeeld het is 'zonde' als men van het dieet afwijkt, het zeven-dagen-wonder-dieet (met zeven als magisch getal) of twaalf fasen van een kuur (in verband met de twaalf apostelen).

Vannoppen, Henri. *De streekdrachten in het aloude hertogdom Brabant. (2e deel).* – De Brabantse folklore 218 (1978) p. 113-175; 27 ill.

Voortzetting van het overzicht van de kleding in de Vlaamse provincies Brabant en Antwerpen uit nummer 217 (zie VB 5 (1979) p. 94). Dit tweede deel gaat over vrouwenkleding, kinderkleding, beroepskleding, het verdwijnen en herleven van de streekdracht en over de algemene kenmerken van de Brabantse streekdrachten.

Vázensyi, Andrew. Zie: Dégh, Linda, and Andrew Vázensyi.

Viies, Ants. *A proposition for the typological classification of European farm wagons.* – Ethnologia Europaea 10 nr. 1 (1977/1978) p. 76-87.

Het is nog niet mogelijk om de verschillende typen van de Europese vier-wielige boerenwagons in kaart te brengen, omdat men nog over te weinig vergelijkbare gegevens beschikt. De vragenlijst over dit onderwerp, voorgesteld door A. Fenton (Ethnologia Europaea 9 nr. 1 (1976) p. 1-13), laat niet toe verschillende typen wagens te onderscheiden o.a. omdat hij aan een essentieel aspect geen aandacht besteedt: de manier van draaien van de voorwielen. Viies heeft een onderzoek gedaan naar de basisconstructie van de wagen (de manier waarop de voor- en achterwielen met elkaar verbonden zijn en de manier waarop de voorwielen draaien) in de landen rondom de Baltische Zee en is van mening dat de typologie, ontworpen op grond van dit materiaal, toepasbaar is op de Europese boerenwagons in het algemeen. Hij stelt daarom voor om enkele vragen over de draaimethode toe te voegen aan de vragenlijst van Fenton.

Voigt, Vilmos. *Reduction in folk-tale research.* – Fabula 20 nr. 1-3 (1979) p. 249-255.

Voigt vat puntsgewijs, in de vorm van losse uitspraken, methoden, resultaten en taken van het volksverhaalonderzoek samen.

Vovelle, Michel. *Iconographie et histoire des mentalités. Les enseignements d'un colloque.* – Ethnologie française 8 nr. 2-3 (1978) p. 173-190; 4 ill.

In 1976 werd in Aix een congres gehouden van historici en enkele vertegenwoordigers van andere wetenschappen over de waarde van iconografische bronnen voor de mentaliteitsgeschiedenis. De auteur geeft een samenvatting van de gehouden lezingen, voorzien van zijn eigen commentaar. Daaraan voorafgaand schetst hij de geschiedenis van het gebruik van deze bron, d.w.z. vooral van de in grote getale overgeleverde en anonieme schilderstukken, beelden e.d. uit de sfeer van de volkskunst, en wijst hij op enkele algemene aspecten: deze voorwerpen bieden gegevens over groepen die dikwijls geen schriftelijke getuigenissen hebben nagelaten, ze zijn minder expliciet dan schriftelijke bronnen, maar bieden daarnaast dikwijls veel onopzettelijke informatie. In de lezingen werd verslag gedaan van onderzoek op grond van o.a. ex-voto's, altaarstukken, grafmonumenten en boekillustraties; wanneer dergelijke bronnen over een lange periode gevolgd worden bieden zij inzicht in verschuivingen in bv. de religieuze belangstelling of in de maatschappelijke verhoudingen. Op het congres werd ook gesproken over de problemen bij het verzamelen, verwerken en interpreteren van iconografisch materiaal, en over de onderlinge verhouding van iconografische, schriftelijke en mondelinge bronnen.

Walraven, J.H.A. *Gebruiken vroeger en nu bij haarverzorging, kappers enz.* – Roerstreek 11 (1979) p. 161-179.

Interviews met kappers, waarin gegevens over opleiding, loopbaan, uitrusting en soorten kapsels met enkele algemene historische bijzonderheden over bijgeloof en geneesmiddelen tegen haarziekten. De gegevens hebben betrekking op deze eeuw.

Walton, J.K. and P.R. McGloin. *Holiday resorts and their visitors: some sources for the local historian.* – Local historian 13 nr. 6 (1979) p. 323-331.

Pleidooi voor het gebruik van hotelregisters e.d. om een profiel van de Engelse vacatieganger te krijgen. De periode 1840-1941 leent zich het beste voor het onderzoek omdat de genoemde bron in die tijd vrij betrouwbaar was.

Ward, Donald. *The performance and perception of folklore and literature.* – Fabula 20 nr. 1-3 (1979) p. 256-264.

Ward betoogt dat het voor een juist begrip van de betekenis van een tekst noodzakelijk is om op de hoogte te zijn van de context, met name van de referentiekaders (ideeën, verwachtingen) van uitvoerenden en publiek. Hij noemt als voorbeeld een onschuldig trekkersliedje (Das Wandern ist des Müllers Lust) dat, ten gehore gebracht voor een groep politici, door dezen werd opgevat als een spotlied op de heer Müller, die kort voordien van de SPD naar de CDU was overgelopen.

Wehse, Rainer. *Männerfeindliche Tendenzen in Witz und Schwank (?)*. – Zs. f. Volkskunde 75 nr. 1 (1979) p. 57–65.

Wehse geeft een aantal voorbeelden van moppen die, indien men alleen zou letten op de tekst, als discriminerend voor de man kunnen gelden. Wanneer men echter ook kijkt naar de context dan kan er zijns inziens van enige agressie tegen mannen (of tegen vrouwen) geen sprake zijn. Het gaat bij de mop primair om de pointe waaraan alles ondergeschikt gemaakt wordt en waarvan de oplossing een zeker intellectueel en esthetisch genoegen verschaft.

In een commentaar hierop (p. 65–69) blijkt E. Moser-Rath de inhoud van moppen meer dan Wehse op te vatten als indicator van de sociale werkelijkheid, terwijl H. Lixfeld door contextonderzoek bewezen wil zien dat moppen inderdaad alleen maar de leut dienen.

Werlen, Iwar. *Die Walliser Mazze – ein Rebellionsritual*. – Zs. f. Volksk. 74 nr. 2 (1978) p. 167–197.

In de vijftiende en zestiende eeuw riep men in Wallis de bevolking tot oproer tegen adel of geestelijkheid op door een 'mazze' – een grote houten knuppel waarin medestanders die mee wilden doen een spijker moesten slaan – op een veel bezochte plaats op te stellen, waarna een soort schijnproces opgevoerd werd. Werlen toont aan dat de mazze tot nu toe in de literatuur losgemaakt is van haar concrete historisch-politieke context is geïnterpreteerd is als een abstract a-historisch cultuurelement (symbool van de vrijheid, van volksverheffing e.d.). Hij wil de mazze zien als een geïnstitutionaliseerde, symbolische handeling die in een bepaalde tijd door een bepaalde maatschappij of groep begrepen is als een oproep om het bestaande systeem omver te werpen.

Wolfram, Richard. *Bemerkungen zum Ebenseer Glöcklerlauf*. – Österr. Zs. f. Volkskunde 82 nr. 2 (1979) p. 103–114.

Wolfram verweert zich hier tegen de kritiek van Franz Grieshofer op zijn wetenschappelijke methode. In een artikel liet Grieshofer aan de hand van historische gegevens zien dat een bepaald gebruik in een plaats in Oostenrijk pas in de tweede helft van de negentiende eeuw was ontstaan. Daarbij keerde hij zich tegen degenen – daarmee bedoelde hij vooral Wolfram – die, zonder aandacht voor de historische ontwikkeling, een gebruik opdelen in veronderstelde onveranderlijke elementen en dan suggereren dat het een overblijfsel is uit een ver verleden. Grieshofer haalt hier volgens Wolfram twee dingen door elkaar. Hij wijst er op, aan de hand van een groot aantal voorbeelden, dat elementen van het door Grieshofer bestudeerde gebruik ook deel uitmaken van andere, soortgelijke gebruiken die niet alleen bekend zijn uit een veel groter gebied, maar ook uit oudere bronnen. Deze gegevens relativiseren zijns inziens de opvattingen van Grieshofer over de recente oorsprong van het gebruik. Hij stelt in het algemeen dat de oorsprong van een gebruik zelden bekend is; hoogstens weten we wanneer een bepaald gebruik opnieuw is ingevoerd. En dan wordt meestal gebruik gemaakt van al bestaande kaders, of worden oude en nieuwe vormen gecombineerd. Wezenlijk is evenwel, en daarin schuilt volgens Wolfram de continuïteit, dat de combinatie van deze oude en nieuwe vormen geschiedt vanuit een latente neiging tot mythologisering.

Workman, Mark E. *'Son of Sam': as interpreted by crime reporters and as a possible source of folklore*, – *Indiana folklore* 11 nr. 2 (1978) p. 151–159.

In de misdaadverslagen van de pers worden de feiten op stereotype wijze verdraaid om er een interessant verhaal van te maken. Dader en slachtoffer worden als extreem slecht resp. goed voorgesteld en de misdaad zelf als het resultaat van consequent planmatig handelen.

Wouters, Cas. *Is het civilisatieproces van richting veranderd?* – *Amsterdams Sociologisch Tijdschrift* 3 nr. 3 (1976) p. 336–360.

Op grond van een onderzoek van de rubriek 'Margriet weet raad' in het tijdschrift *Margriet* (zie V.B. 5 p. 157) waren Christien Brinkgreve en Michel Korzec tot de conclusie gekomen dat de veranderingen in gevoel, gedrag en moraal in Nederland tussen 1954 en 1974 zowel een toename als afname in de zelfbeheersing weerspiegelen en dat de civilisatie-theorie van Norbert Elias door dit gezichtspunt aan waarde inboet. Wouters bestrijdt dit. Aan de hand van een (ongedocumenteerde) schets van de veranderingen in de aard van de betrekkingen tussen mensen vanaf ongeveer het eind van de vorige eeuw en een nadere beschouwing van het werk van Elias, betoogt hij dat deze ontwikkeling wel degelijk past in de theorie van Elias en dat, zij het met enkele nuances, gesproken kan worden van een toename in de zelfbeheersing. In hun reactie ('Kan het civilisatieproces van richting veranderen?', *ibid.* p. 361–364) houden Brinkgreve en Korzec vast aan hun standpunt.

Zender, Matthias. *Buch, Schule und Volkserzählung. Beobachtungen in der Eifel*. – *Fabula* 20 nr. 1–3 (1979) p. 265–276.

Zender behandelt de invloed van de literatuur (o.a. heemkundige geschriften, almanaken en kranteverhalen) en het onderwijs op de vertelcultuur in de Eifel in de jaren dertig. Vooral het heemkundig onderwijs en het schoolleesboek blijken vaak bijna in vergetelheid geraakte verhalen weer onder de jongere generatie in omloop gebracht te hebben.